पारिजातको अध्ययन परम्परा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नात्तकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
पुष्करराज भट्ट
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर
काठमाडौँ
२०६७

पारिजातको अध्ययन परम्परा - पुष्करराज भट्ट २०६७

शोधनिर्देशक
श्री कृष्णप्रसाद घिमिरे
(सहप्राध्यापक)

पारिजातको अध्ययन परम्परा

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग अन्तर्गत स्नात्तकोत्तर तह दोस्रो
वर्षको दसौँ पत्रको प्रयोजनका निम्ति प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
पुष्करराज भट्ट
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर
काठमाडौं
२०६७

शोधनिर्देशकको सिफारिस

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग स्नात्तकोत्तर तह, दोस्रो वर्षका छात्र पुष्करराज भट्टले **'पारिजातको अध्ययन परम्परा'** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको छ । आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति : २०६७।२।१३

....
कृष्णप्रसाद घिमिरे
सहप्राध्यापक
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रि.वि., कीर्तिपुर

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौं

स्वीकृति–पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रको प्रयोजनको लागि प्रस्तुत **पारिजातको अध्ययन परम्परा** शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

१. प्रा. राजेन्द्र सुवेदी ....
(विभागीय प्रमुख)

२. सह प्रा. कृष्णप्रसाद घिमिरे ....
(शोधनिर्देशक)

३. प्राज्ञ विष्णु प्रभात ....
(बाह्य परीक्षक)

मितिः २०६७/१२/१६ गते

कृतज्ञता ज्ञापन

यो शोधपत्र मैले मेरा श्रद्धेय गुरू **कृष्णप्रसाद घिमिरे**को बौद्धिक एवम् सुझबुझपूर्ण निर्देशमा तयार पारेको छु । आफ्नो कार्यव्यस्ततालाई पर पन्छाएर अमूल्य सरसल्लाह एवम् दिशानिर्देश गरी शोध चयनदेखि शोधपत्र तयार पार्दासम्म सहयोग गर्नु हुने मेरा शोधनिर्देशक गुरूप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । प्रस्तुत शोधकार्य गर्नका लागि विभागीय स्वीकृति प्रदान गरी अनुसन्धानको ढोका खोली दिनु हुने विभागीय प्रमुख आदरणीय गुरु **प्रा. राजेन्द्र सुवेदी**ज्यूलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

स्नात्तकोत्तर तह औपचारिक अध्ययनको उच्चतम तह मध्ये एक मानिन्छ । यो तह पार गर्नु आफैमा खुसीको कुरा हो । प्रस्तुत शोधपत्र मैले नेपाली विषय स्नात्तकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दशौं पत्रका निमित्त तयार पारेको छु । यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा विभिन्न महानुभाव एवम् संघ-संस्थाबाट सहयोग प्राप्त गरेको छु । सम्पूर्ण सहयोगीहरूमा कृतज्ञता ज्ञापन गर्नु आफ्नो कर्तव्य ठान्दछु ।

शोधकार्य गर्दा आवश्यक सामग्री उपलब्ध गराइदिनु हुने त्रिभुवन विश्वविद्यालय केन्द्रीय पुस्तकालय र नेपाल प्रज्ञा-प्रतिष्ठानको पुस्तकालयलाई पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोध लेखनका क्रममा आवश्यक सूचना प्रदान गर्नुका साथै सामग्री उपलब्ध गराउने कार्यमा सहयोग गर्नुहुने गुरुवर **डा. ताराकान्त पाण्डेय** एवम् गुरुवर **डा. गोविन्दप्रसाद शर्मा**प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

मेरो अध्ययन कार्यलाई यहाँसम्म पुऱ्याउने पूज्य माता-पिताप्रति म सधैं ऋणी रहने छु । जीवनका अप्ठ्यारा दिनमा पनि उत्साह दिइरहने भाइ-बहिनी हेमराज भट्ट र हेमन्ती भट्टलाई पनि म सम्झिरहेको छु । सुख-दुःखमा साथ दिने जीवनसाथी निर्मलालाई पनि मैले सम्झेकै छु ।

शोधपत्र तयार गर्दा भाषिक सम्पादनमा सहयोग गर्ने मित्र दीपसागर पन्तलाई पनि हृदयदेखि आभार व्यक्त गर्दछु । लामो लोडसेडिङ भए तापनि समयमै टङ्कण गरिदिनु हुने 'जी' कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुरलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, म यो शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग समक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

शैक्षिक सत्रः २०६४/६६

क्रमाङ्क : ३०२

मिति: २०६७/१२/१० गते

....

(पुष्करराज भट्ट)
स्नात्तकोत्तर शोधवर्ष
नेपाली केन्द्रीय विभाग
त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर

ljifo;'rL

पृष्ठ

पहिलो परिच्छेद

zf]w kl/ro १–७

१.१	शोधशीर्षक	१
१.२	शोध प्रयोजन	१
१.३	शोध परिचय	१
१.४	समस्याकथन	३
१.५	शोधकार्यको उद्देश्य	३
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७	शोधको औचित्य र महत्त्व	६
१.८	शोधको सीमाङ्कन	६
१.९	सामग्री सङ्कलन विधि	६
१.१०	शोधपत्रको रूपरेखा	६

दोस्रो परिच्छेद

kfl/hftsf] ;flxlTos of]ubfg ८–१६

२.१	विषय प्रवेश	८
२.२	सिर्जनाका विभिन्न आयामहरूमा पारिजात	८
२.२.१	उपन्यास विधामा पारिजात	८
२.२.२	कथा विधामा पारिजात	११
२.२.३	कविता विधामा पारिजात	१२
२.२.४	निबन्ध–विधामा पारिजात	१४
२.२.५	आत्मकथा र संस्मरणकार पारिजात	१४
२.२.६	नाटक विधामा पारिजात	१५
२.२.८	समालोचना विधामा पारिजात	१६
२.३	निष्कर्ष	१६

तेस्रो परिच्छेद

kfl/hftsf] cWoog k/Dk/fsf] ;j]{If0f १७–७३

(अनुसन्धानात्मक शोध कृतिहरू/पुस्तकाकार कृतिहरू)

३.१	पृष्ठभूमि	१७
३.२	पारिजातको अध्ययन परम्पराको कालक्रमिक सर्वेक्षण	१७
३.२.१	अनुसन्धानात्मक कृतिहरू	१७
३.२.१.१	ताराकान्त पाण्डेय	१८
३.२.१.२	गोपीन्द्र पौडेल	१८

३.२.१.३ भवानीप्रसाद पाण्डेय १९
३.२.१.४ दीपक गौतम २०
३.२.१.५ ज्ञानु पाण्डे २१
३.२.१.६ बाबुराम शर्मा 'हेमन्त' २२
३.२.१.७ अम्बुभवानी कार्की २३
३.२.१.८ भैरवप्रसाद गेलाल २३
३.२.१.९ पाशाकान्त थापा 'श्रीष' २४
३.२.१.१० रमेशचन्द्र रोका २५
३.२.१.११ शंकर पराजुली २५
३.२.१.१२ मंगला थापा २६
३.२.१.१३ दिनमणि आचार्य २७
३.२.१.१४ चन्द्रमान श्रेष्ठ २८
३.२.१.१५ मीठाराम थापा २८
३.२.१.१६ प्रभुराम आचार्य २९
३.२.१.१७ हरिहर चापागाईँ ३०
३.२.१.१८ राजन भट्टराई ३०
३.२.१.१९ बिना कार्की ३१
३.२.१.२० खगेन्द्र जोशी ३२
३.२.१.२१ पुष्पलाल आचार्य ३३
३.२.१.२२ लीलाधर ज्ञवाली ३५
३.२.२ पुस्तकहरू ३८
३.२.२.१ चुडामणि रेग्मी ३८
३.२.२.२ ललिजन रावल ३९
३.२.२.३ घटराज भट्टराई ४१
३.२.२.४ निनु चापागाईँ ४१
३.२.२.५ जयदेव भट्टराई ४२
३.२.२.६ ताराकान्त पाण्डेय ४४
३.२.२.७ राजेन्द्र सुवेदी ४६
३.२.२.८ चैतन्य ५०
३.२.२.९ पवन चामलिङ ५२
३.२.२.१० ईश्वर बराल र अन्य ५३
३.२.२.११ ऋषिराज बराल र कृष्णप्रसाद घिमिरे ५४
३.२.२.१२ महादेव अवस्थी ५४
३.२.२.१३ कृष्ण गौतम ५६
३.२.२.१४ कृष्णहरि बराल र नेत्र एटम ५६
३.२.२.१५ रञ्जुश्री पराजुली ५८

३.२.२.१६ नरेन्द्रराज प्रसाई ५९
३.२.२.१७ कृष्णप्रसाद घिमिरे र रामप्रसाद ज्ञवाली ६०
३.२.२.१८ गङ्गाप्रसाद उप्रेती ६१
३.२.२.१९ कृष्णप्रसाद पराजुली ६४
३.२.२.२० कृष्णचन्द्रसिंह प्रधान ६५
३.२.२.२१ गोपीन्द्र पौडेल ६६
३.२.२.२२ विष्णु प्रभात ६८
३.२.२.२२ खगेन्द्रप्रसाद लुइँटेल ६८
३.२.२.२३ डी.पी. अधिकारी ६९
३.२.२.२४ लीला लुइँटेल ६९
३.२.२.२५ डि.आर. पोखरेल ७०
३.२.२.२६ सुकुम शर्मा ७२
३.२.३ निष्कर्ष ७३
अध्याय चार
kfl/hftsf cWoog k/Dk/fsf ;j|If0f ७४-१०४
(पत्रपत्रिका/स्मृति अङ्क/स्मृति ग्रन्थ)
४.१ पृष्ठभूमि ७४
४.२ पारिजातको अध्ययन परम्पराको कालक्रमिक सर्वेक्षण ७४
४.२.१ पत्रपत्रिकाहरू ७४
४.२.१.१ गोपीन्द्र पौडेल ७४
४.२.१.२ घनश्याम ढकाल ७५
४.२.१.३ इन्द्रकुमार श्रेष्ठ 'सरित्' ७६
४.२.१.४ खुमलाल पौडेल ७७
४.२.१.५ जङ्गब चौहान ७७
४.२.१.६ नारायणप्रसाद अधिकारी ७९
४.२.१.७ खगेन्द्र सङ्ग्रौला ७९
४.२.१.८ खेम दाहाल ८१
४.२.१.९ रामप्रसाद ज्ञवाली ८२
४.२.१.१० मञ्जुल ८४
४.२.१.११ कृष्णप्रसाद घिमिरे ८५
४.२.१.१२ बमबहादुर थापा 'जिताली' ८६
४.२.१.१३ नयना प्रधान ८७
४.२.१.१४ पवन आलोक ८८
४.२.१.१५ बालाकृष्ण अधिकारी ८९
४.२.१.१६ ज्ञानु पाण्डे ९०

४.२.१.१७ ईश्वरी अधिकारी ९०
४.२.१.१८ केदार भट्टराई ९०
४.२.१.१९ ध्रुवचन्द्र गौतम ९१
४.२.१.२० मोदनाथ प्रश्रित ९१
४.२.१.२१ युवराज लुइँटेल ९२
४.२.१.२२ शैलेन्द्र साकार ९२
४.२.१.२३ सुशील सापकोटा ९३
४.२.१.२४ ऋषिराज बराल ९३
४.२.१.२५ हरिगोविन्द लुइँटेल ९५
४.२.२ पारिजात स्मृति अङ्क ९६
४.२.२.१ जनमत (पारिजात स्मृति अङ्क २०५०) ९६
४.२.२.१.१ कविता ९६
४.२.२.१.२ लेख/निबन्ध/संस्मरण ९६
४.२.२.२ ज्ञानगुनका कुरा (पारिजात स्मृति अङ्क) ९९
४.२.३ पारिजात स्मृति ग्रन्थ ९९
४.२.३.१ मूल्याङ्कन खण्ड १००
४.२.३.२ संस्मरण खण्ड १०२
४.२.४ निष्कर्ष १०३
पाँचौं परिच्छेद
kfl/hftsf cWoog k/Dk/fsf dNofªsg १०५-११०
५.१ पृष्ठभूमि १०५
५.२ मूल्याङ्कन १०५
५.२.१ उपन्यास विधामा केन्द्रित अध्ययनको मूल्याङ्कन १०५
५.२.२ कथा विधामा केन्द्रित अध्ययनको मूल्याङ्कन १०७
५.२.३ कविता विधामा केन्द्रित अध्ययनको मूल्याङ्कन १०८
५.२.४ अन्य विधामा केन्द्रित अध्ययनको मूल्याङ्कन १०९
५.३ निष्कर्ष ११०
छैंटौं परिच्छेद
pk;xf/ (मूल्याङ्कनात्मक निष्कर्ष) १११-११२
६.१ शोधनिष्कर्ष १११
६.२ सम्भावित शोधशीर्षकहरू ११२
kl/lzi6 ११४-१२४
cg;GwfgfTds ;Gbe;rL १२५-१२७